

A tisztatáji ifjúság megoldatlan kérdései

Legtöbb esetben az ifjúság a felnőttek előtt olyan szemléletben áll, mint amelyiknek az élet nagy kérdéseiben passzív szerepet kell venni. »Még gyerekek vagytok!« — hangzik feléjük szemrehányóan, amikor megoldatlan kérdésekről beszélnek. Ugy képzelik, hogy a gyermek és az ifjú még csak »félíg kész«, tehát tökéletlen ember, akinek minden cselekedetét elő kell írni, s így egyetlen feladata a szótlán engedelmesség, a szorgalmas tanulás és egyéb, a felnőttek által előírt dolog. A másik tábor csak annyiban különbözik az elsőtől, hogy nem passzivitást; hanem aktivitást engedélyez, de ennek az aktivitásnak szintén a »nagyok« által meghatározott cél érdekében, a felnőttek szolgálatában kell állnia.

Az ifjúságról tudnunk kell, hogy egyáltalán nem »félkész gyártmány«. Különbözik ugyan a felnőttektől, de világa önálló, amelynek ép-úgy megvan a problémái, mint a felnőttek világának. Most nem csak azokra a kérdésekre gondolunk, amelyek az önneveléssel, az egyéniség kifejlesztésével kapcsolatosak, hanem azokra is, amelyek az ifjúság mindennapi életével állnak összefüggésben.

Ilyen gondolatok kísérik a szegedi állami Gyermeklélektani Alommás Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadójának azt a törekvését, hogy megismerje az alföldi magyar ifjúság mai életében felvetődő problémákat és ezek megoldásában a lehetőséghez képest támogatást is nyújtson.

Mintegy 4700 tizennégy-huszonegy éves korú alföldi fiút és leányt kérdeztünk meg, gimnazistától iparostanoncig. Az elénk tároló képet szükségesnek tartjuk a felnőttek felvilágosítása érdekében a nyilvánosság elé tárni.

Az ifjúságnál is első helyen áll az anyagi kérdés. Míg azelőtt a családi otthon védettségében élő gyermeknek anyagi problémája csak akkor volt, ha kevésnek bizonyult a zsebpénze, addig a mai ifjúság nagy része önfenntartási, sőt családfenntartási gondokkal küzd. Drámai hangú egy 16 éves diáklány vallomása: »Első problémáim közé tartozik szüleim anyagi helyzete. Sokszor elkeserít a gondolat, hogy azért, hogy én haladhassak, szüleimnek mennyit kell dolgozni. Mindent tanításomra fordítanak, ruhájuk szakadozott, egészségük tönkre megy. Különösen akkor szomorodom el, amikor otthon vagyok és látom, hogy szüleim idegesek és édesapámnak a keze olyan durva, mint a kender. Néha még tanulás közben is sírni szeretnék és abbahagyni mindent, hogy szüleim nehéz sorsát megkönnyítsem. Sokszor elszomorodom annak látása is, hogy másnak milyen könnyű az élet!« Ezerszámpra ismétlődnek ezek a vallomások, sokszor csak abban az egyszerű formában, hogy: »szeretném, ha szüleim jobb módon élnének, mert így sokat nélkülöznek miattam«. A megoldatlan kérdések 70—80%-a anyagi probléma. Nemesak passzív kesergés formájában, hanem az iskolai problémák közé bújtatva is szerepel az anyagi kérdés. A beteg szülők helyett kenyérkereső 16—18 éves diák vagy diáklány problémája az, hogyan tudná összeegyeztetni időben a kenyérkeresetet és a tanulást.

Az anyagi kérdések után a pályaválasztási problémák vezetnek. Még az érettségi előtt állók nagy része is, mint egyik megoldatlan kér-

dést veti fel, hogy milyen pályára menjen. Legtöbbször a konjunkturális szempontokat veszik tekintetbe és aszerint mérlegelnek: »melyik pályán lehet legjobban keresni?»

A szülők is rendszerint rossz tanácsadók. Ha nem is az anyagi szempontokat nézik, akkor azt szeretnék, ha gyermekükben valósulna meg az ő megíúsult álmuk, és az ő számukra legszimpatikusabb pálya felé irányítják gyermeküket, függetlenül attól, hogy adottságai megvan-nak-e ehhez és van-e kedve hozzá. Ha ezek az ifjak engedelmesen terelődnek a szülők által kívánt irányba, nekikeseredett és besavanyodott ember lesz belőlük. A helyes pályaválasztás nemcsak a legmegfelelőbb embert teszi a legjobb helyre, hanem magának az egyénnek a földi boldogságában is döntő tényező. Aki olyan munkát végez, amire benső adottságai alkalmassá teszik, az könnyen, élvezettel és ennél fogva vidáman és boldogan dolgozik. Az viszont, aki nem hajlamainak és képességeinek megfelelő munkakörben dolgozik, nehezen, kínlódva, unatkozva, szenvedve dolgozik, ideges, saját magának és környezetének mindennapi életét megkeseríti.

A ma fiatalsága érzi is e tény jelentőségét és nagy fontosságot tulajdonít a helyes pályaválasztásnak. A múlt ifjúságától eltérően, nem terelődik passzív engedelmességgel a felnőttek részéről kijelölt hely felé, hanem maga is vívódik a helyes út felismerését illetően. Eddig az ifjú vagy leány ott tanult, ahova állították szülei vagy nevelői. Nem nagyon gondolkozott, hogy jó lesz-e vagy sem. Ha olyan helyre állították, ami nem volt kedve szerint való (pl. tanulni), igyekezett megszabadulni a tehertől, akár naplopással, akár más úton. Kevésbé gondolt arra, mi lesz később. Ezért találunk a jelenlegi felnőttek között sok olyant, aki most kesereg azon, bezzeg jobb lett volna tanulni gyermekkorában, s esetleg szemrehányást tesz gondolatban szüleinek, mert anakidején szigorúbban nem fogták! — Most olyan válasz, hogy terhes a tanulás, alig akad. Legfeljebb, hogy olyan tanulmányra, (pályára) kényszerítették szülei vagy nevelői, ahol nincs kedve dolgozni, mert érzi, hogy ez nem hivatása. A mai fiatalság közül sok azon töpreng, hogyan készülhetne minél jobban elő az életre, jövőre hivatására!

Igen nagy riadalmat keltett a tanulóifjúság között a dolgozók iskoláinak és egyéb gyors kiképző tanfolyamoknak a megindulása, s ezzel kapcsolatban az a téves hír, hogy az állások betöltésénél a szakképzettség elhanyagolható kellék. Sok száz tájékozatlan fiatalember és leány vágta földhöz a taneszközöket, hogy »akkor nem érdemes tanulni!« A helyes felvilágosításnak nem lehet pusztán a pedagógusoktól jönnie, mert a diák-logika azt mondja: »a kenyérüket féltik, mert ők a tanításból élnek«. Szükséges, hogy a pályaválasztási tanácsadó szervek felvilágosító munkája arra is kiterjedjen, hogy melyek azok a pályák, amelyek az új gazdálkodásban nagy fontosságúak, melyek azok, ahol kevés a szakember és utánpótlásra van szükség. Itt a képességvizsgáló intézetekkel együtt kell működni a szakszervezeteknek és kamaráknak, kiválogatva az egyes szakmákra legmegfelelőbbeket és a szakmák által létesített társadalmi alap, valamint az állam segítségével támogatni kell a kiválogatottakat, hogy kiképzésüknek anyagi akadályja ne lehessen. Ilyen módon lehet megoldani az ifjúság második legnagyobb problémáját, (az elsőt csak a gazdasági élet fellendülése oldhatja meg!) mert

az üres szó bizony már igen elkopott és hatástalan eszköz a mai ifjúság előtt.

Mindennél világosabban fejezi ki ezt egy mezőgazdasági középiskolás ifjú: »Az elhelyezkedési gondokon segíteni kell, mert az egész ifjúságnak az esze csak azon jár, hogy mikor mehet ki Dániába, Hollandiába, vagy más államba!« Ez a kivándorlási láz valóban olyan veszedelmes, mint ahogy ez a kinyílt szemű diák is látja. Sok válaszlapon ismétlődik a: »nincs más megoldás, ki kell vándorolni Amerikába« gondolat!

A probléma egy másik jellemvonással függ össze, mely az ifjúság képéhez szorosan hozzátartozik: a nagyfokú bizalmatlansággal. Általában a felnőttekkel szemben mind élesebben és élesebben mutatkozik a gyanakvás. »Sajnos, már megtanultam, hogy senkiben sem lehet megbízi« írja az egyik 17 éves diák. Még jellemzőbb ez: körkérdéseink során megkédeztük, mit szólna az ifjúság, ha problémái megoldásához egy Ifjúsági Tanácsadó intézményt állítanánk fel, ahol az ifjúságot megértő, tapasztalt felnőttek adnának útbaigazító gyakorlati tanácsokat. Helyesnek tartaná-e? volt a kérdés. Egy 16 éves leány ez felelte: »Igen, nagyon jönak«, — ám rögtön utána zárójelbe teszi (»de azért tudja a csuda«). Ebben a de azért tudja a csudában benne van az egész ifjúságot eltöltő bizalmatlanság: jó volna a segítség a felnőttektől, de már annyiszor használták ugródeszkának az ifjúságot, hogy már nem tudnak bízni semmiben!

A legelső teendők egyike kellene legyen, hogy a felnőtt társadalom helyreállítsa a becsületét a magyar ifjúság előtt és valóban cselekedjék! De az olyan cselekedettséghez, amely valóban az ifjúság érdekeit szolgálja és az ifjúság bizalmát visszaadja, ismernünk kell pontosan, mi az a tennivaló, amelyik az ifjúság érdeke, nem pedig a felnőtteké.

Egy másik probléma a városokba vidékről bejáró tanulók utazása. A menetrend megállapítása csupán a felnőttek érdekeit vette figyelembe. Nézzük meg, milyen körülmények között kell dolgoznia annak a tanulóknak — és sok százan vannak ilyenek! — — akit balsorsa ú. n. »bejáró tanuló«-vá tett. Egy 16 éves fiú írja: »Az életben mint hajótörött élem boldogtalan életem. Anyagi köulményeim nem engedik, hogy a bejárástól megváljak. Így minden nap Mezőhegyesről—Makóra kell bejárnom vonattal. A vonat Mezőhegyesről reggel 5.10 órakor indul el és már fél 7 órakor Makóra érkezik; vissza Makóról indul 5.10 órakor délután és este fél 7 órakor érkezik Mezőhegyesre. Így egész napomat Makón töltöm el. A mindennapi száraz eledelt már nagyon meguntam. A vonatban legtöbbször állnom kell, mert nincs külön diák-kocsi és így mire mi diákok felszállunk a vonatra, már telve van utasokkal, különösen hetipiácok alkalmával. Így egész napomat a zárt falak közt töltöm el. A mindennapi bejárás tanulmányaim eredményét korlátozza és testi fejlődésemet is nagyon befolyásolja.«

Egy 17 éves fiú írja: »A vidéki diákokat elsősorban a benntlakási és bejárási nehézségek foglalkoztatják. Ebben a városban internátus nincs és így a tanulóifjúságnak nagy nehézségekkel kell megküzdenie. A bejárási lehetőség nehéz. A vonat fél 7 órakor indul, tehát legalább fél 6 órakor fel kell kelni. Nyáron semmi nehézségbe nem ütközik ez, de télen nem egyszer előfordult, hogy a tinta is befagyott a fűtetlen

kocsikban.« Légióját lehetne még felsorakoztatni a problémáknak, amelyekben nem is a vasúti közlekedés megbolygatásával, hanem sok és olcsó internátus felállításával lehetne segíteni. A már meglevő internátusokat szaporítani és bővíteni kell, hogy a bejárasi intézmény, amely közszínterben káros, mielőbb megszűnjék vagy, legalább is minimálisra korlátozódjék.

Megoldatlan kérdést mereszt a tisztatáji ifjúság elé az egyre szaporodó válás és az ebből eredő gyermeksors is. Ime: »Édesapámnál vagyok, — tudniillik édesanyám külön van édesapámtól — és sokszor úgy elfog a vágy anyám fele, de ha édesapám beszél velem, és mondja a magáét anyukámról, akkor én bennem is elfojtja a vágyat. Sokszor ha lefekszem, felébred a vágy bennem, azon veszem észre magam, hogy sírok. Nem tudom, mit tegyek ebben a helyzetben.« Csak egy kiragadott kép, egy 16 éves fiú hányódása, de minden gyermek kerestülmegy ezen a vergődésen, akinek szülei válásukkal szétrobbantják a család sejtjét, az egyedül alkalmas melegágyat a fejlődő emberpalánta számára. Ha ebbe a melegházba besüvit az élet viharainak fagyos szele, kibontakozás előtt lefagy az emberi társadalom harmóniáját biztosító szeretet, megbecsülés és megértés a lélekről. Ha a gyermek mielőtt kellő tapasztalata és kritikai érzéke kifejlődik, saját szüleiben is csalódik, a család eszményeit is sárbatiporva látja, hogyan lehet bizalommal a társadalom intézményei iránt és hogyan nézhet fel tisztelettel a társadalom eszményeire?! A helytelen szülői nevelés, a gyermekek felnöttek közé keverése, a felnöttek szennyesének a gyermekek előtt kitergetése a legnagyobb hibának tekinthető napjaink családi nevelésében.

Sajátosabb tisztatáji probléma az ifjúság bezártságának, az utazási lehetőség hiányának a kérdése. Az egyik fiú vallomását ragadjuk ki: »Az alföldi diáknak nagy problémát okoz az utazás lehetetlensége. Saját tapasztalatomból mondom, hogy sokszor évekig készülünk egy nagyobb utazásra. Ez azután kihat a lélek világára is, mert ha valami oknál fogva megghiúsul a terv, elkedvetlenedik az ember mindentől. Már pedig utazási vágyaink megvalósításához külső segítségre alig számíthatunk. Az alföldi ember hozzáköti magát a földhöz, őt nem érdekli a messi világra. Csak az iskolára számíthatnánk, azonban ott alig adódik alkalom az utazásra.« Valóban, az alföldi ember teljes tájékozatlansága, súlytalansága az egyetemes magyar problémakörben, begubózásának, elzártságának a következménye. Ezt ismeri fel helyesen a tisztatáji ifjúság nagy része is és jó megérzéssel tapogatózik a helyes irányba. Az anyagilag rendezett körülmények idején szokásos iskolai kirándulások és tanulmányútak is csak kis részben elégítették ki az ezirányú nagy szükségletet, azóta ezek is szünetelnek. Így az elzártságból való kibontakozás lehetősége a látókörét tágitani kívánó tisztatáji ifjúság számára valóban égető problémává vált. Nem hisszük, hogy nagy nehézségből ütköznék a régi »filléres« vonatok mintájára, de kizárólag az ifjúság számára megszervezni ilyen különvonat indítást. Így az alföldi ifjú a hegyvidékit, a dunántúli a tisztatájit és fordítva meglátogatná. Az ifjúság kultúrszakemberek kíséretében a több napos látogatásokon nemcsak szélesebb látókört kapna, jobban megismerne hazáját, de a szociális és társadalmi összekerülésnek is igazi alapjait lehetne lerakni.

Az iparostanoncok, vagyis a fizikai dolgozók utánpótlásai keve-

sebb, de egyöntetű problémával lépnek fel. A náluk méginkább domináló anyagi kérdések mellett a szakmai továbbképzés mered elénk kívánságként, szinte szavalókóruszerűen az ő lapjaikról. E téren nagyon sok helyen őskori állapotok vannak. Sok fiú és leány panaszolja, hogy a mestere házimunkát, szakmán kívüli munkát végeztet vele és nem fordul szakmai képzésével. Panaszok hangzanak el, hogy amúgy is elviselhetetlen anyagi helyzetüket mestereik antiszociális magatartása csak súlyosbítja, akik, amikor illetményeiket kéri a tanoncok, durván leszidják őket és azzal fenyegetőznek, hogy még egy ilyen kívánság esetén elbocsátják őket.

A már meglévő és sok helyen szépen működő iparostanonc iskolákat modernizálni kellene, mert 70%-nál is magasabb azoknak az iparostanoncnak a száma, akik szakmai kiképzésükkel, illetőleg a mesternél folytatott gyakorlati kiképzés mellett elméleti továbbképzésükkel nincsenek megelégedve. Olyan tanoncotthonokat szeretnénk, ahol megfelelő szakkönyvtári felszerelés és egy-két segítő szakember állna rendelkezésre. Ez az értelmesebb és tanuivágyó iparostanoncot a megfelelő szakmában továbbképzésben irányítaná. Mennyi műszaki, ipari tehetség kallódik el, ha szerencséje nincs, és sorsa olyan mesterhez irányítja, akinek átlagos vagy azon alul lévő tudása nem ad lehetőséget, hogy a tanonc tehetsége megfelelő képzéssel kibontakozzék! A jól felszerelt és pszichológusok segítségét igénybevevő tanoncotthon mennyi rejtett tehetséget tudna kibontakoztatni, a magyar ipar amúgy is szép jövőjének még nagyobb nemzetközi elismertetést tudna szerzeni! Szűkebb tájunkra nézve külön érdekesség, hogy az alföldi gyermekek műszaki értelmessége egy régebben végzett nagyobb vizsgálat eredménye szerint magasabb, mint a fővárosiaké. Ebből azt következtethető, hogy igen sok tehetséget lehetne az alföldi gyermekek közül ipari vonatkozásban még kiemelniük.

Rövid beszámolómat az alföldi, legnagyobb számban paraszti származású ifjúság egyik legérdekesebb és legjellemzőbb problémájának ismertetésével fejezzük be. Leghelyesebb, ha ismét szó szerint mutatjuk be egy 20 éves ifjú szájából. »Iskolánknak kb. 50%-a parasztcsaládból származik. Mivel ezeknek a falusi diákoknak nem áll módjukban, mint a szegedieknek, műveltebbekkel társalogni és tanultabb helyeken járni, nagy elmaradottság és félelem a társasági élet iránt mutatkozik rajtuk. Ezt részemről is tapasztaltam és sokszor küzdöttem ellene, de még mindig megvan nálam a falusi jellem, a falusi arc, a falusias beszéd, amely tásaságban nem szokásos. Ott már a városi máz, a flanc és az úri modor uralkodik. Pedig van a tanyai diák is olyan jó magyar, mint a városi, talán még különb!«

Arra világít rá ez a pár mondat, hogy a tanyai, falusi, egyszóval a parasztember és a városi életmódja, társasági érintkezési formái, szokásai között milyen nagy ellentét van, s ez az egészséges kapillaritásnak, a társadalmi osztálykiegyenlítődsnek milyen nagy akadálya! Hasonló élményről magunk is beszámolhatunk. Egy iskola tanári karának igen jó szokása volt, hogy havonként más-más tanári családnál jöttek össze egy-egy estére családi megismerkedésre. A tanári karban volt egy fiatal tanár, akinek a testvérei csizmás parasztlak, azaz tanyai földművesek voltak. Egyetlen tanult fiúként került a városba, tökéle-

tesen elsajátította a városi kulturális és társadalmi szokásokat, elsőrendű szakember volt stb. De a mozdulatain, járásán viselte a magyar paraszti evszázados »tempós« és jellegzetes vonásait. Az egyik összejövetelen a városi konyhalány nagyranyi szemmel súgta oda a konyhában a háziasszonynak. »Ugye, X. Y. tanár úr paraszt?«

Móra Ferenc, a tiszatáji magyar parasztság, pszichéjének legnagyobb ismerője és megrajzolója írja meg novelláiban azt az ősi, kitörülhetetlen, félelemmel vegyes érzést, amely az úri társaságba került parasztembert elfogja. Megkapóan írja meg, hogy saját magának, a szintén ősi paraszti családból származó, de már nagytekintélyű műzeumigazgatónak is szorongásféle szaladt a torkába, valahányszor a »torony alá« ment a városi urak közé, ahol pedig sok barátja is volt. A feudális világ hosszú uralma alatt a generációkba beidegződött, s szinte a tudatalattiba beleégett a félelemmel vegyes úrtisztelet és az ebből eredő viselkedés. Ime, a probléma magva, amely a tiszatáji ifjúság városba kerülő tagjait is eltölti. Milyen helyesen érezte meg és találta meg a kifejezést a diák is, amikor nagy elmaradottságról és félelemről ír. Ugyanez a tanuló megoidásként »ifjúsági szerv keretén belül ilyen kérdések tárgyalása, az iskolában egy művelődési óra bevezetése« módzatokban találná meg a helyes utat, amely a probléma megoldásához vezetne. Valóban sok felvilágosítás, de még több szoktatás, a városi és paraszti ifjúságnak sok-sok együttléte fogja csak igen lassan semlegesíteni a múlt századok egyik legmélyebb pszichés nyomát, lelki traumáját.

Reméljük, ez a kurta bepillantás a tiszatáji ifjúság lelki világába meggyőzött mindenkit arról, hogy problémáikkal való foglalkozás nemcsak tudományos kutatók, hanem a magyar élet gyakorlati kialakítóinak számára is végtelenül fontos és hasznos, ha azt akarják, hogy építményük valódi fundamentumra kerüljön!

Zsámbéki László

Kérdés

*Az emlékekkel mondd, mit csináljak?
Itt ténferegnek törött
tagokkal, s valahánynak
méreg szivárog ajkai között.*

*Merre vágjak hát, melyik égtájnak,
hol dolgaink mögött
emlékek már nem fájnak?
Talán a hosszanti északi körök*

*mentén a fagyos sarki világnak,
vagy Délre, hol a vörös
sivatagok égnek és az árnyak*

*sunyin a Holdra várnak,
hogy megnyúljanak az éjszakában,
hol az ür, s a kín örök?*

SOÓKY ANDRÁS